

Marrum door de eeuwen heen

geschreven door dhr. H. Hoekstra

Het zal niet een groot aantal geweest zijn, die eerste bewoners van Marrum en omstreken. Sinds de laatste ijstijd waren deze contreien bedekt met een dikke laag zand, leem of klei, waardoor de oorspronkelijke bossen waren tenietgedaan, waar de dinosaurussen de dienst uitmaakten.

Na die ontzettende klimaatsverandering kwamen andere robuuste figuren deze kant uit, zoals oerossen, wisenten, beren en wolven. Weer eeuwen later kwamen er nomaden uit het oosten, die hun jachtgebied steeds verplaatsten, maar tenslotte zich trachtten te vestigen langs de grillige kusten van de Noordzee. Maar het leven was hard door de aanhoudende strijd met de elementen en de wilde dieren. Met primitieve middelen en in dierenhuiden gehuld werd er gevist. Door zelfgemaakte wapens en een flinke dosis moed verschaftte het onstuimige wild hen voedsel en "kleding". De vrouwen zorgden voor het enigszins eetbaar maken van de jachtbuit in hun uiterst schamele onderkomens, nauwelijks beschermd tegen de boze buitenwereld.

Tegen de wintertijd trokken ze zich vaak terug het binnenland in. Dan was het hier niet te harden met die gure noordwesterstormen en de soms hoge vloed. Want het zeewater stroomde dan kilometers ver het vaste land in tot aan de hoger gelegen gebieden. Dat ging zo honderden jaren door.

Na verloop van een lange periode leerden de bewoners echter steeds meer eenvoudig gereedschap maken en gebruiken. Ook zal er op minimale wijze al enige handel zijn ontstaan met andere volken en culturen, die al verder waren in ontwikkeling. Door mondelinge berichtgeving van elders kwam ook hier de "techniek" met moeite op gang. De komst van de Romeinen tot diep in west-Europa zal vast van invloed geweest zijn op het doen en laten van de "Friezen", zoals de bewoners hier al gauw genoemd werden. De kruiwagen en de aardkar zullen wel de eerste vervoermiddelen geweest zijn. Ook het paard kwam na de os geruisloos als trekdier opdagen, evenals rundvee en schapen. De teelt van granen, vlas en peulvruchten kwam tot stand, waarvoor ook weer stallen en schuren nodig waren. Maar om dit alles tegen het hoge zeewater te beschermen, was een haast onmogelijke opgave.

Links: streepbandpot, ongeveer van het begin van onze jaartelling

Rechts: Pot met zilveren munten uit ongeveer 725, gevonden bij Memerdastate in Hallum

Daarom werden eerst op kleine schaal, maar steeds meer hoogten opgeworpen, wat wij nu terpen noemen. Dat was een proces van ettelijke jaren. Al gauw had men door, dat hier en daar een "wel", een bron was, waar constant zoet water uit omhoog kwam. Als het mogelijk was, werd daaromheen de terp gebouwd. Want dan was men verzekerd

van zoet water voor mens en dier. Ook nu nog is te merken, dat in de terp van Marrum binnen de Ringweg nog steeds water omhoog komt. Door de aanvoer van klei, met mest van runderen en kleinvee zal ook de terp van Marrum ontstaan zijn. Het dwingt respect af, hoe dit alles tot stand kwam met de beperkte middelen, die toen voorhanden waren.

In stammen en families verdeeld bleven de bewoners vaak dicht bij elkaar wonen in hutten op de terp. Contact met andere nederzettingen langs de kust was er nauwelijks, want wegen waren er aanvankelijk niet, laat staan verharde wegen.

Zodenhuis dat in 2012/2013 nagebouwd is bij Firdgum. Dergelijke boerderijen, waarvan de muren uit zoden zijn opgebouwd, stonden in de 5e -8e eeuw op de terpen in deze regio.

Zo groeide het dorp Mereheim of Marheim steeds meer tot zelfstandigheid. Dit alles speelde zich af voor het begin van onze jaartelling, maar was wel de grondslag voor het huidige Marrum.

De jaren verstrijken, maar dat de tijd niet heeft stilgestaan, dat kun je merken in de zevende en achtste eeuw na C, als het machtige Roomse Rijk in verval raakt en zij teruggedrongen worden uit west-Europa. De autochtone volkeren hebben zich verdeeld in grote groepen, zoals Bataven, Kaninefaten, Marezaten, Saksen, Franken en Friezen. Aanvankelijk merken we daar hier weinig van, maar allengs komt daar verandering in. De kerstening van deze volkeren komt langzaam op gang. Missionarissen uit Duitsland en Engeland voelen zich gedreven om ook hier de intense afgodendienst te bestrijden. Mensen worden gedoopt, maar er is ook veel tegenstand en onbegrip. Zo ontstaat er een mengsel van oergodsdienst en christendom. Bonifatius heeft het lijfelijk ervaren, hoe moeilijk het was. Zo zal het hier ook zijn geweest.

Kloosters zijn gebouwd en monniken waren actief, waarvan de meesten de Latijnse taal beheersten. Maar van het gewone volk kon niemand nog lezen of schrijven. Daarvoor was ook geen leesbare lectuur voorhanden. Zodoende zaten de meest intellectuelen ook in de kloosters. De bewoners daarvan hebben veel goed werk verricht, vaak met hulp van dorpelingen, die daartoe soms gedwongen werden, zoals bij het aanleggen van wegen en vaarwegen. Bovendien boden ze vaak bescherming tegen rondtrekkende roversbenden. We schrijven dit alles, om een idee te krijgen van de benarde omstandigheden, waarin het volk in de genoemde periodes verkeerde.

Wat er verder in de wereld gebeurde, wisten de Merheimers toen weinig van. Ze hadden geen krant, geen radio, geen televisie en geen internet. Het nieuws van toen deed er vaak weken, soms maanden of jaren over, voor het je bereikte. Daar zat echter niemand mee, iedereen had genoeg aan zijn eigen strijd om het bestaan. Als je dat vergelijkt met de zegeningen van nu met zijn techniek, gemak, vervoer, recreatie en vrijheid van meningsuiting. Dan ben je er stil van en de jongeren zeggen: 'dat kon toch niet'. Maar het was wel zo!

Over het eerste millennium na het begin van onze jaartelling is er over Marrum weinig bekend of geschreven. Maar de ontwikkeling op allerlei terrein vond gestadig voortgang,

waardoor er ook schrijnende tegenstellingen en standsverschillen ontstonden tussen armen en beter gesitueerden. Reeds toen kon je spreken van een arbeidersklasse, een zekere middenstand en een elite, die ver boven de rest uitstak, naar ze zelf meenden. Helaas is die toestand soms voortgewoekerd tot in de 20e eeuw.

Jeppemastate in Westernijkerk, getekend door J. Stellingwerf in 1723. Mogelijk is de state al vóór 1200 ontstaan.

De edelen en andere heren van komaf lieten stinzen bouwen met vaak een diepe gracht er omheen. Dat gaf een eigen cachet aan je status en zo kon je tegenstanders buiten de deur houden. Want conflicten met andere stinzen en dorpen kwamen dikwijls voor en dat kon je beter maar metéén uitvechten. Helaas

zijn de oorspronkelijke stinzen rond Marrum allemaal afgebroken, waar meestal later boerenhofsteden in de plaats kwamen.

Maar zo in de 12e en 13e eeuw begon men evenals op andere plaatsen ook hier kerken te bouwen. Het kerkgebouw naar het oosten en de toren naar het westen gericht, als op afspraak. Daar is misschien jaren aan gewerkt, want alleen al de aanvoer van stenen voor de metersdikke muren moet veel tijd en moeite hebben gekost. Maar de edelen uit Westernijkerk waren kennelijk niet zo bevriend met die in Marrum, want na verloop van tijd bouwden ze zelf een kerk. Een kostbare, maar wel een afdoende oplossing! De zelfstandigheid was toen van groot belang.

De Godeharduskerk. De bouw van het schip van de kerk dateert uit de 13e eeuw

Al spoedig werd begonnen met de aanleg van een primitieve zeewering. De restanten kun je nog vaag zien zo dwars door het 'kleilân' tussen Nijkerk en de zeedijk. De boerderijen, ook wel staten genoemd, kregen vaak de naam van hun eerste bewoners. Zoals onder meer de Aismastate, de Botnia-, de Hania-, de Jeppema-, de Remkema-, de Westerhuis-, de Sybada-, de Olbertsma-, de Lelia- en de Pongastate. Sommigen zijn verdwenen, anderen bestaan nog.

Grietenijen werden gevormd, waarvan uit ieder dorp afgevaardigden werden aangezocht en benoemd, wat natuurlijk als een eer werd beschouwd. Vakbekwaamheid ging van vader op zoon door praktisch afkijken, want scholing op dat gebied was nog niet overal beschikbaar. Zo trof je ook hier timmerlieden, been-of vleeshouwers, bakkers, kuipers en wagenmakers. Ook mensen, die meerdere beroepen uitoefenden, zoals drank verkopen, haarsnijden, paarden beslaan of 'skroar' (kleding maken of herstellen). Veel kruideniers in miniformaat verdrongen elkaar, want iedere "kleur" had zijn eigen

klanten. In ieder dorp was doorgaans ook wel een chirurgijn, die met allerhande zalfjes en kunstgrepen trachtte zijn patiënten te genezen, wat niet altijd lukte, maar dan kreeg de patiënt de schuld, want die had zijn advies niet correct opgevolgd. Wel werden ze financieel "geschoren", naar dat ze "wol" hadden.

Ook Marrum zal niet ontkomen zijn aan de invallen van de Noormannen zo rond het jaar duizend en aan hoge stormvloeden, zoals op 19 november 1421, de zogenaamde Sint-Elisabethsvloed, toen de zee diep het land indrong en er duizenden mensen en dieren verdronken. Besmettelijke ziekten decimeerden de bevolking, zoals in Oosterbeintum, waar niets van overbleef.

Voor en na het jaar 1500 ontstonden er religieuze stromingen, die nogal afweken van de alom gevestigde Rooms Katholieke leer. We noemen hier Erasmus, de humanist, Menno Simonsz, met zijn doopsgezinden als volgelingen. Luther, Calvijn, Zwingli, Melanchthon en anderen. Buitengewoon extreem zwaar werd er soms opgetreden tegen deze "afvalligen". Onthoofding, verdrinking, verbranding en alle vormen van marteling kwamen voor. Kortom, de kerkhervorming deed zijn intrede, niet overal, maar toch, wat verstrekkende gevolgen had. Ook Marrum ontkwam niet aan deze kerkelijke revolutie. Alles, wat aan de Roomse kerk herinnerde, moest worden vernietigd, zodat er in ons land ontzettend veel cultureel erfgoed is verloren gegaan.

Luther. De mede door hem ingeleide reformatie leidde in 1580 tot het einde van de kloosters in deze omgeving. De bloeitijd van de kloosters was toen overigens al voorbij.

Wat hier behouden of ontstaan is, zijn in hoofdzaak de Protestantse kerken in allerlei gezindten. Ook de Doopsgezinden hebben de tand des tijds doorstaan en vormen een vast en gunstig onderdeel van onze samenleving. Die religieuze veranderingen verliepen niet altijd in een gunstig resultaat, Maar door de jaren heen waren er steeds weer fusies of afscheidingen. Het was al in 1567, dat de Hervormde gemeente van Marrum een eigen predikant kreeg, nl. Sufriedus Teitema, welke hier 24 jaar bleef "staan".

En in 1779 kregen de Menisten of Doopsgezinden uit Hijum vandaan een eigen onderkomen in Hallum, de Fermanje genaamd. Het is hier nooit lang vrede geweest in vroeger dagen, maar met de zestiende eeuw brak er in de Nederlanden een uiterst woelige periode aan, zowel op religieus als op politiek terrein. De Spanjaarden met hun harde hand maakten hier de dienst uit. Men kreeg te maken met inquisitie en zware belastingen. Veel "kettters" werden vervolgd en ter dood gebracht om hun geloof, wat uiteindelijk leidde tot conflicten en verzet. Eerst vaak mondeling, maar steeds meer militair gewapend. Over die periode is veel geschreven en bekend, maar hoe dat hier in onze dorpen is ervaren, is daarentegen weinig genoteerd. De beter gesitueerden werden financieel uitgekleeft, maar bij de gewone man was weinig te halen. Je kon toen ook al niet van een kale kip de veren plukken. Willem van Oranje met zijn broers, hoewel van Rooms en huize, keerden zich tegen Spanje en namen daartegen ook de wapens op.

Vanaf 1568 ongeveer kon je spreken over het begin van de 80-jarige oorlog. Er zullen weinigen zijn geweest, die zowel het begin als het einde daarvan hebben meegemaakt.

Aan beide kanten van de strijdende partijen kwam men vaak geld tekort om de (huur)soldaten te betalen, zodat die begonnen te roven en te stelen. Die gevolgen zullen hier ook zeker zijn geweest. Niet zozeer van gevechten, want dat ging meestal om de grote steden. Steeds meer plaatsen werden op de Spanjaarden veroverd, maar we vragen ons af, hoe dat hier in onze dorpen werd ervaren. De berichtgeving was immers summier en de dagelijkse strijd om het bestaan vroeg alle aandacht.

Dat in 1596 Cornelis de Houtman met vier schepen op reis ging naar Indië via Kaap de Goede Hoop en pas in 1597 terugkeerde met nog weinig handelswaar en ten koste van één derde der bemanning zal hier weinig van bekend zijn geweest. Pas later kwam de aanvoer van specerijen en zuidvruchten op gang, wat ook hier merkbaar zal zijn geweest, maar niet voor iedereen betaalbaar. De uitdrukking: 'peperduur' zal toen wel zijn ontstaan.

Na de 80-jarige oorlog in 1648 werd er in ons land alom vooruitgang geboekt op allerlei gebied, zowel cultureel als economisch. De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden werd bekend en soms ook gevreesd, vooral op het terrein van handel en zeevaart. Als gevolg hiervan kreeg Nederland veel vijanden en de ene oorlog na de andere moest worden uitgevochten. In hoeverre hier langs de kust er wat van merkten, is weinig van bekend. Maar ongetwijfeld zullen ook hiervandaan jongemannen dienst hebben gedaan in het leger van de Republiek. Niet alles was echter positief te noemen. Hoewel de regenten en andere elite baadden in weelde, werd de kloof tussen arm en rijk steeds groter. Men sprak van de pruikentijd en de gouden eeuw, maar dat was niet voor iedereen weggelegd.

Uit de atlas van Joan Blaeu uit 1665.